

«ЗАТВЕРДЖУЮ»



В.о. Ректора Харківської державної академії дизайну і мистецтв

проф. О.В. Соболев

_____ 2021 р.

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Ван Міня «Донаторський чин у розписах храмового комплексу печер Дуньхуану: типологія, композиція, іконографія, стилістика», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація (галузь знань 02 – Культура і мистецтво)

Дисертація Ван Міня «Донаторський чин у розписах храмового комплексу печер Дуньхуану: типологія, композиція, іконографія, стилістика» виконана на кафедрі теорії і історії мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Тема дисертації затверджена вченою радою ХДАДМ (протокол № 21 від 25 листопада 2016 р.)

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ван Міня вченою радою ХДАДМ було визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри теорії і історії мистецтва ХДАДМ та призначено двох рецензентів: Павлову Тетяну Володимирівну, доктора мистецтвознавства, доцента, завідувачку кафедри візуальних практик ХДАДМ та Жердева Віталія Вікторовича, кандидата мистецтвознавства, доцента, доцента кафедри рисунку ХДАДМ

За результатами аналізу змісту дисертаційного дослідження Ван Міня, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації, а також враховуючи підсумки фахового семінару, який відбувся на кафедрі теорії і історії ХДАДМ 22 січня 2021 р.) визначено наступне:

1. Актуальність теми дисертації обумовлена соціально-політичними і культурними умовами сьогодення, відкритістю сучасних країн для економічних і культурних контактів, підвищення інтересу до Китаю. Значення храмового малярства Дуньхуана важливе як з мистецтвознавчих, так і з геополітичних позицій, воно є не тільки пам'яткою старовини, а й важливим джерелом для сучасної творчості архітекторів і митців. Дослідження циклу донаторських зображень у розписах показує зростання соціальної ролі світських осіб у

буддистському просторі та формування портрету як окремого жанру живопису. Отже, цей цикл демонструє певні історико-культурні, соціальні та мистецькі процеси і зміни, що відбувались у середньовічному суспільстві Китаю.

Незважаючи на те, що китайські вчені досліджували стінопис Дуньхуану, всебічний розгляд фрескового живопису, зокрема донаторського портрету, не був предметом окремого дослідження. Тому Ван Мінґ порушує важливі питання художньої мови розписів, насамперед, типологічних та композиційних засад, іконографічного канону та стилістичних особливостей портретів жертводавців, так само, як і їхньої ролі у втіленні духовно-естетичних ідей через мистецтво і створенні художнього образу у внутрішньому просторі печер Дуньхуану. Все це обумовлює **актуальність** дослідження Ван Міня та широкі перспективи, яке воно відкриває.

2. Зв'язок теми дисертації з науковими програмами, планами, темами університету та кафедри. Дослідження виконане відповідно до плану підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації кафедри теорії і історії мистецтва ХДАДМ і держбюджетної теми «Образотворча мова як засіб побудови художнього образу у візуальному мистецтві» (реєстраційний № 0117U001522, 2017-2019 рр.).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Автором досліджена еволюція донаторського чину у стінописі храмового комплексу Дуньхуану на протязі IV – XIV ст. з точки зору місця цього циклу у світовій середньовічній традиції храмового малярства та системі розписів даного комплексу, соціальній типології образів та композиційних прийомів розташування циклу, художніх властивостей, формально-стилістичних засад, іконографії та стилістики портретів жертводавців. Аспірант визначає основні композиційні прийоми розташування портретів жертводавців у загальній структурі розписів та відслідковує системні трансформації у відображенні даного сюжету протягом усього періоду існування Дуньхуану. На основі аналізу наукової літератури та натурального обстеження стінопису, він порівнює буддистську та візантійську іконографічні традиції у репрезентації донаторського портрету, виявляє іконографію, культурно-соціальні, структурно-композиційні та формально-стилістичні засади передачі зображень жертводавців, виявляє принципи репрезентації донаторського портрету. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі мистецтвознавства.

4. Новизна основних результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що Ван Мінґ уперше розглянув донаторський чин розписів Дуньхуану у світовій традиції храмового малярства; дослідив питання індивідуалізації та персоніфікації зображень історичних постатей у системі розписів Дуньхуану; виявив композиційні прийоми розташування портретів жертводавців у структурі стінопису та дослідив зміни у репрезентації цього мотиву протягом усієї історії Дуньхуану. Окремо їм визначено етапи розвитку, іконографію та формально-стилістичні засади портретів жертводавців як окремого циклу та жанру; здійснено

комплексну систематизацію розрізненого матеріалу щодо відображення донаторського чину у розписах Дуньхуану. Автором удосконалено уявлення про місце і роль донаторських портретів у системі фрескового живопису печер Дуньхуану. Набуло подальшого розвитку дослідження соціального типуажу донаторів, розгляд національно-етнічних рис і культурних ознак у репрезентації даного циклу світських постатей, що дозволило по новому оцінити культурно-історичну і художню значимість цього мотиву в системі розписів Дуньхуана.

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Серед важливих висновків, що складають науково-практичну цінність роботи, слід, перш за все, виділити те, що Ван Мінґ на підставі бібліографічних та натурних розвідок показує велике значення донаторського чину у системі розписів Дуньхуану як віддзеркалення національної історії, культури та мистецтва Китаю IV – XIV ст.

На підставі порівняння буддистської та візантійської іконографічної традиції зображення жертводавців, автор визначає універсальні композиційні прийоми репрезентації даного циклу розписів. Він виявляє соціальну типологію донаторських зображень у Дуньхуані, основні композиційні прийоми розташування портретів жертводавців, питання їх персоніфікації. Ван Мінґ доходить до слушних висновків щодо прагнення митців передати національні ознаки людини, характерні риси обличчя, де доповненням індивідуалізованого портрету стало ретельне відображення костюму. Він доводить, що у репрезентації портретів жертводавців визначальну роль грали національно-етнічні та культурні ознаки. У роботі визначено етнічний склад зображених на стінах донаторів, серед яких були представники різних національностей: ханці, тибетці, уйгурці, монголи, казахи, согдійці та сіаньбей, при чому автор пояснює це тісними зв'язками, що виникли завдяки унікальному географічному розташуванню міста Дуньхуан.

Важливими є висновки щодо характеристики поз донаторів та відмінностей у зображеннях чоловічих та жіночих портретів. Так автор спостерігає, що чоловічі портрети змальовували із квітами або іншим піднесенням в руках та з відставленою назад ногою, що створювало ефект плинного руху. Руки змальовувались зогнутими у ліктях, де одна рука притулялась до грудей, а інша – трішки відставлялась від тіла. При створенні групових портретів розповсюдженою була молитовна поза рук – долоні торкались одна одної, а кисті рук знаходились на рівні грудей. У зображеннях жінок-донаторів вищого рангу продемонстровано пряму поставу, величавість, монолітність та цілісність образу. Характерним для портретів жінок є зігнуті у ліктях руки, які були щільно приставлені до тіла, а долоні знаходились на рівні серця. У групових портретах жінок-донаторів ця поза зберігалась незмінною.

У роботі визначено, що стилістика зображень відрізняється прагненням до реалістичності та особливою пластикою фігур, що досягається завдяки лінійності китайського середньовічного живопису. Широка варіативність ліній посприяла формуванню живості виразу обличчя персонажів, передачі не лише

особливих національних рис, а й емоційного стану героїв розписів. Виявлено, що окрім лінеарності китайські майстри активно використовували силуетні зображення, локальні кольори, контрасти тощо.

Серед найбільш важливих розвідок автором здійснено комплексну класифікацію портретів жертводавців Дуньхуану за такими ознаками: культурно-соціальні (за соціальним статусом, за національно-етнічними, культурними та гендерними ознаками); структурно-композиційні (по кількості фігур, за масштабом, за місцем розташуванням); іконографічні та формально-стилістичні (за рівнем індивідуалізації та деталізації, за характером живописної манери), виявлено основні принципи репрезентації донаторського портрету у системі фрескового стінопису Дуньхуану (принцип індивідуалізації та персоніфікації: принцип репрезентації соціального статусу; принцип емоційного забарвлення).

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження Ван Міня дає цілісне, науково обґрунтоване уявлення про образно-стильову еволюцію донаторського портрету в китайському храмовому живописі IV – XIV ст. Результати роботи можуть стати підґрунтям для подальших міждисциплінарних розвідок та відкривають певні можливості досліджень у галузі, суміщеній з загальною історією Китаю, де здобуті матеріали можуть стати підґрунтям для аналізу життя окремих персон та сімейних кланів доби Середньовіччя. У сфері, поєднаній із історією костюмів, можуть бути здійснені дослідження еволюції національного одягу, прикрас, зачісок та атрибутів, що є відображенням національної приналежності та соціального статусу. У галузі, суміщеній з культурологією, можуть бути проведені дослідження ритуалів та культів, що існували у буддистських монастирях Китаю. Щодо мистецтвознавчої перспективи, то результати дослідження дають підґрунтя для вивчення парадного портрету доби Середньовіччя та більш пізнього часу, проведення порівняльного аналізу із стилістикою тогочасних китайських розписів на сувоях тощо.

7. Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації оприлюднені та апробовані у виступах на 11-ти всеукраїнських і міжнародних наукових, науково-методичних та науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнар. наук. конф. «Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion» (Кишинів, Інститут культурної спадщини Академії Наук Молдови, 28-29.05.2020), доповідь «*Опыт исследования межкультурных связей в китайской и еврейской художественной традиции: мотив трех зайцев в круге в росписях пещер Дуньхуана и синагог Восточной Европы*»; Міжнар. наук. конф. «Сьомі Платонівські читання» пам'яті академіка Платона Білецького (1922–1998) (Київ, НАОМА, 23.11.2019), доповідь «*Універсальні художні прийоми середньовічного фрескового живопису у художній традиції буддизму та християнства*»; Міжнар. наук.-пр. конф. «Постать мистця у векторі сучасних художніх трансформацій: український вимір» (Харків, ХДАДМ, 15.11.2019), доповідь «*Фресковий живопис як відображення буддизму у сакральній архітектурі Китаю часів Середньовіччя (на*

прикладі Дуньхуану)»; Міжнар. наук.-теор. конф. проф.-викл. скл., асп. і здоб. Львівської національної академії мистецтв «Мистецька освіта в Україні і світі: стандарти професіоналізму та нова комунікативна реальність» (Львів, ЛНАМ, 20.11.2019), доповідь «Сакральний мотив трьох зайців у колі, як приклад міжкультурних та міжконфесійних зв'язків»; Міжнар. наук. конф. «Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion: From Knowledge to Safeguarding and Conserving» (Кишинів, Інститут культурної спадщини АН Молдови, 29-31.10.2019), доповідь «*The Problem of Individualization of Donor Portraits in the Cave Paintings of Dunhuang Grottoes*»; Міжнар. наук. конф. «Шості Платонівські читання» пам'яті академіка Платона Білецького (1922–1998) (Київ, НАОМА, 24.11.2018), доповідь «Розвиток донаторського чину у розписах печер Дуньхуана»; Міжнар. наук.-пр. конф. «Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи», (Харків, ХДАДМ, 18-19.10.2018), доповідь «Образи апсар у розписах печерного комплексу Дуньхуан»; Міжнар. наук. конф. «Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion: Through Science, to Cognition of National Heritage» (Кишинів, Інститут культурної спадщини АН Молдови, 30-31.05.2018), доповідь «Культурные влияния в росписях буддийского пещерного комплекса Дуньхуан»; Всеукр. наук. конф. проф.-викл. скл. і студ. ХДАДМ за підсумк. роб. 2017/2018 навч. року (Харків, ХДАДМ, 25.05.2018), доповідь «Портретна галерея донаторів у розписах печер Дуньхуану»; Міжнар. наук.-метод. конф. проф.-викл. скл. і мол. уч. «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи» в рамках ІХ Міжнар. форуму «Дизайн-освіта 2017» (Харків, ХДАДМ, 9-12.10.2017), доповідь «Мотив путешествия по Великому Шелковому пути в росписях пещер Дуньхуана»; Всеукр. наук. конф. проф.-викл. скл. і студ. ХДАДМ за підсумк. роб. 2016/2017 навч. року (Харків, ХДАДМ, 17.05.2017), доповідь «Культурно-художня спадщина Дуньхуану та етапи її вивчення».

8. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації були оприлюднені у 16 наукових публікаціях, 5 з них надруковані у наукових виданнях з мистецтвознавства, які вийшли в Україні, Молдові, Китаї та Австрії; серед них 3 статті, які відповідають вимогам МОН України щодо публікацій здобувача ступеня доктора філософії (2 у різних фахових виданнях України, 1 – у науковому виданні з мистецтвознавства країни ЄС), 11 – у збірках матеріалів і тез наукових конференцій.

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Ван М. Світські постаті в сакральному просторі: портрети донаторів у розписах Дуньхуана. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2018. № 5. С. 60-71.

2. Ван М. Портрети донаторів у храмових розписах Дуньхуану: національно-етнічні та культурні ознаки. *Актуальні питання гуманітарних наук*:

міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Гельветика, 2020. Вип. 31. Т. 1. С. 172-179.

*Стаття в іноземному науковому періодичному виданні держави,
яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку
та Європейського Союзу:*

3. Котляр Е.А., Ван М. Иконография донаторского чина в росписях буддистского храмового комплексу Дуньхуан. *The European Journal of Arts, Premier Publishing s.r.o.* Vienna, 2021. № 1. С. 10-14.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Котляр Е., Ван М. Опыт исследования межкультурных связей в китайской и еврейской художественной традиции: мотив трех зайцев в круге в росписях пещер Дуньхуана и синагог Восточной Европы. *Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion.* Edition XII. International Scientific Conference, Chisinau, May 28-29, 2020. Chisinau: Institute of Cultural Heritage, 2020. С. 44.

5. Ван М. Універсальні художні прийоми середньовічного фрескового живопису у художній традиції буддизму та християнства. *Сьомі Платонівські читання: тези доп. міжнар. наук. конф. пам'яті академіка Платона Білецького (1922–1998), присвяченої 60-річчю факультету теорії та історії мистецтва НАОМА, Київ, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 23 листопада 2019 р. Київ, 2020. С.184-185.*

6. Ван М. Фресковий живопис як відображення буддизму у сакральній архітектурі Китаю часів Середньовіччя (на прикладі Дуньхуану). *Постать мистця у векторі сучасних художніх трансформацій: український вимір: тези доп. міжнар. наук.-пр. конф., Харків, ХДАДМ, 15 листопада 2019 р. Харків, 2019, С.14-16.*

7. Ван М. Сакральний мотив трьох зайців у колі, як приклад міжкультурних та міжконфесійних зв'язків. *Мистецька освіта в Україні і світі: стандарти професіоналізму та нова комунікативна реальність: тези доп. наук.-теор. конф. проф.-викл. скл., аспір. і здоб. ЛНАМ, Львів, Львівська національна академія мистецтв, 20 листопада 2019 р. Львів, 2019. С.70-71.*

8. Wang M. The Problem of Individualization of Donor Portraits in the Cave Paintings of Dunhuang Grottoes. *Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion. 11th edition: From Knowledge to Safeguarding and Conserving.* International Scientific Conference, Chisinau, 29-31.10.2019. Chisinau: Institute of Cultural Heritage, 2019. P. 135-136.

9. Ван М. Розвиток донаторського чину у росписах печер Дуньхуану. *Шості Платонівські читання: тези доп. міжнар. наук. конф. пам'яті академіка Платона Білецького, присвячені 20-річчю від дня смерті П.О. Білецького, Київ, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 24 листопада 2018 р. Київ, 2019. С.176.*

10. Ван М. Образи апсар у розписах печерного комплексу Дуньхуан. *Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи»*: збірник статей. 18-19 жовтня 2018 р., ХДАДМ. Харків, 2018. С. 16-18.

11. Ван М. Культурные влияния в росписях буддийского пещерного комплекса Дуньхуан. *Cultural Heritage: Research, Valorization, Promotion. 10th edition: Through Science, to Cognition of National Heritage*. International Scientific Conference, Chisinau, 30-31.05.2018. Chisinau: Institute of Cultural Heritage, 2018.

12. Ван М. Портретна галерея донаторів у розписах печер Дуньхуану. *Всеукр. наук. конф. проф.-викл. скл. і студ. ХДАДМ за підс. роб. 2017/2018 навч. року* : зб. ст. 25 травня 2018 р., ХДАДМ. Харків, 2018. С. 10-12.

13. Ван М. Мотив путешествия по Великому Шелковому пути в росписях пещер Дуньхуана. *Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи* : зб. мат. міжнар. наук.-метод. конф. проф.-викл. скл. і мол. учених в рамках ІХ Міжнар. форуму «Дизайн-освіта 2017», Харків, ХДАДМ, 9-12 жовтня 2017 р. Харків: ХДАДМ, 2017. С. 133-136.

14. Ван М. Культурно-художня спадщина Дуньхуана та етапи її вивчення. *Всеукр. наук. конф. проф.-викл. скл. і студ. ХДАДМ за підсум. роб. 2016/2017 навч. року*: зб ст. 17 травня 2017 р. ХДАДМ. Харків, 2017. С. 13-15.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

15. Wang M. The Problem of Individualization of Donor Portraits in the Cave Paintings of Dunhuang Grottoes. *Arta. Seria Arte Vizuale, Arte Plastice, Arhitectură*. (red. șef. Mariana Șlapac). Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, 2020. Serie nouă. Vol. XXX, nr. 1. P. 155-161.

16. 汪旻《志愿者在敦煌佛教的山洞和基督教拜占庭帝国的教堂：比较方面》.《艺术殿堂》(杂志主编：刘桂香).吉林省延吉市是由中华人民共和国新闻出版总署、- 刘桂香。2019. № 3. 页面. 5 [Ван Мінъ Донаторський чин у розписах буддійських печер Дуньхуану та християнських храмів візантійської традиції: порівняльний аспект. *Храм мистецтв*. (Ред. Лю Гуйлян). Яньцзи: Головне управління преси та видавництв Китайської Народної Республіки– Женьмінбянь, 2019. № 3. С. 5].

Головні результати отримані автором особисто, незважаючи на поодинокі публікації, здійсненні у співавторстві. Так, у статті, присвяченій іконографії донаторських портретів Дуньхуану (№ 3), здобувач безпосередньо систематизував за типовими ознаками портрети донаторів. У тезах конференції щодо порівняння китайської та єврейської художньої традиції, Ван Мінъ особисто розглянув китайський досвід, іконографію та семантику спільних сюжетів на прикладі розписів Дуньхуану.

РЕЦЕНЗЕНТИ УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Ван Міня на тему «Донаторський чин у розписах храмового комплексу печер Дуньхуану: типологія, композиція, іконографія, стилістика».

2. Вважати, що за актуальністю, проблематикою, змістом, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків дослідження дисертація Ван Міня «Донаторський чин у розписах храмового комплексу печер Дуньхуану: типологія, композиція, іконографія, стилістика» повністю відповідає науковому профілю спеціальності 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) і пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 (зі змінами від 21 жовтня 2020 року № 979).

3. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій та апробацій дослідження, а також за результатами фахового семінару рекомендувати дисертацію Ван Міня на тему «Донаторський чин у розписах храмового комплексу печер Дуньхуану: типологія, композиція, іконографія, стилістика», за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

ГОЛОВА

фахового семінару:

доктор мистецтвознавства,
професор, завідувачка кафедри
теорії і історії

Л.Д. Соколюк

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор мистецтвознавства,
доцент, завідувачка кафедри
візуальних практик ХДАДМ

Т.В. Павлова

кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри
рисунку ХДАДМ



В.В. Жердев